

Alternatív napközbeni ellátás

Tájékoztató

BEVEZETŐ

A családok támogatása, segítése, befektetés a jövőbe. Alaptörvényünk kimondja, hogy „együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet. A közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.” A mai társadalmi viszonyok között egyre kevésbé jellemző a többgenerációs családmódel, a családok gyermekeik nevelésében inkább intézményes segítséget tudnak igénybe venni, ezért különösen fontos a gyermekek életkori sajátosságaihoz, egyéni szükségleteihez és az egyes családok igényeihez jól illeszkedő, szakmailag magas színvonalú szolgáltatások működtetése.

A jelen tájékoztató az **alternatív napközbeni ellátások** körébe tartozó szolgáltatások létesítésével és működtetésével kapcsolatos legfontosabb szakmai-módszertani előírásokat mutatja be. Célja az egyes szolgáltatások iránt érdeklődők: fenntartók, működtetők, igénybe vevők, továbbá az ellátás szakmai támogatását, monitorozását és fejlesztését végzők segítése a számukra szükséges információk megszerzésében.

Az alternatív napközbeni ellátások működését meghatározó jogszabályok jegyzéke a tájékoztató végén olvasható.

FOGALMA, FUNKCIÓJA, CÉLCSOPORTJA

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatások igen sokfélék lehetnek mind a tartalom, mind a célcsoport szerint. A szolgáltatások célcsoportja a 0-16 éves korosztály. A programok szerveződhetnek egyidejűleg egy adott korcsoport vagy több korcsoport számára, szólhatnak a többségi vagy a SNI-gyermekeknek vagy inkluzív módon is szerveződhetnek.

Az óvodás és iskoláskorú gyermekek számára alternatív ellátás a kötelező óvodai foglalkozások idején [ld. A Nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 8. § (2) bekezdés] és az iskolai tanítási időn kívül nyújtható.

A 6-16 éves gyermekek az előírt kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvétel idején kívül még abban az esetben vehetik igénybe a szolgáltatást:

- ha a szülő kérésére felmentést kaptak iskolai tartózkodás alól (ld. Köznevelési törvény 55.§(1), vagy
- magántanulói jogviszonyban vannak (ld. Köznevelési törvény 45.§(5)).

Az alternatív napközbeni ellátásokat a Gyvt. 44/D. § és a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 51/Q. - S § szabályozza. **Az alternatív napközbeni ellátás keretében működő valamennyi szolgáltatás alapvető jellemzője, hogy gyermekjóléti, gyermekvédelmi tevékenység kapcsolódik hozzá.**

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatások célja és funkciói:

- a) a családi kapcsolatok harmonizálása, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat erősítése
- b) a gyermek szocializációjának támogatása
- c) szabadidős tevékenységek biztosítása
- d) prevenció
- e) a csellengő vagy egyéb okból veszélyeztetett iskoláskorú gyermekek számára nappali felügyelet, sport- és egyéb foglalkozási lehetőség és étkeztetés biztosítása.

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatásokhoz kapcsolódó kritériumok:

- a) **rendszeres időközönkénti és tematikus program szerinti megvalósulás**
- b) igazodás a gyermekek életkori sajátosságaihoz
- c) igazodás a szülők speciális élethelyzetéhez
- d) a gyermekek társadalmi beilleszkedésének és közösségi tevékenységének elősegítése
- e) igazodás a helyi szükségletekhez és igényekhez
- f) működésük főleg az iskolai, óvodai nevelésen kívüli időben és a szünetekben indokolt.

Formái lehetnek:

a) **Játszótéri program**, ahol a szolgáltató feladata bekerített játszótér kialakítása, fenntartása, felügyelet mellett működtetése meghatározott nyitvatartási időben. A szülők és a gyermekek számára fejlesztő játékok és fejlesztő foglalkozások, szabadidős, egyéni, csoportos, közösség-, érték- és normateremtő tevékenységek biztosítása szakemberek közreműködésével [NM rendelet 51/Q. (4)]. Játszótéri fejlesztő játékok lehetnek pl. a mozgásfejlődést segítő különböző felszerelések és eszközök, de fedett helyiség rendelkezésre állása esetén bármilyen, a szolgáltatást igénybe vevők életkori sajátosságainak és érdeklődésének megfelelő játék, valamint a különböző alkotó tevékenységek eszközei és a könyvek is. A játszótéri program szakemberei motiválják a szülők és a gyermekek közös tevékenységét, mintát nyújtanak a szülőknek, ösztönzik a nagyobb gyermekek együttjátzását, együttműködését, így segítve, támogatva a gyermekek szocializálódását, a szülő-gyermek kapcsolat erősítését.

b) **Játszóház**, ahol a szolgáltató gyermekek csoportos foglalkoztatására alkalmas ingatlanban biztosít lehetőséget különböző tevékenységekre a szülők és a gyermekek számára fejlesztő játékok és fejlesztő foglalkozások keretében, amelyek a nagymozgásos játékoktól az alkotó tevékenységeken keresztül a célzott fejlesztő foglalkozásokig terjedhetnek. Elsősorban a játéktevékenységhez kötődő, egyéni készségeket és képességeket fejlesztő, családi nevelést segítő, ill. a szülő-gyermek kapcsolatot erősítő szolgáltatás, amelyben a szülő és a gyermek közösen vesz részt [NM rendelet 51/Q. (5)]. A szolgáltatást nyújtó feladata itt is mintát és segítséget nyújtani a szülőnek, segíteni az együttműködést, az összhang kialakulását szülő és gyermek között.

a. *Integratív családi játéktár* a játszóház olyan szolgáltatása, amely segíti a családokat a családi kapcsolatok harmonizálásával, a gyermekek fejlődésével, a neveléssel és életvezetéssel kapcsolatos problémák megoldásában, valamint a családi konfliktusok és a pszichés fejlődési zavarok megelőzésében (NM rendelet 51/Q. (6)). Olyan szolgáltatás, ahol átlagosan fejlődő és fogyatékkal élő, hátrányos helyzetű, eltérő fejlődésű gyermekek közösen, szüleikkel együtt játszhatnak, igénybe véve szakemberek játékmódszertani segítségét. A szakemberek a szülőkkel együttműködve

játékterápiával, nevelési tanácsadással, közös játékkal segítik a gyermekek testi-lelki fejlődését.

c) **Klubfoglalkozás** az óvodán és az iskolán kívüli nevelést támogató, elsősorban sport- és szabadidős tevékenységekhez kötődő, a gyermekek, illetve szüleik hasznos időtöltését célzó szolgáltatás [NM rendelet 51/Q. (8)]. Megszervezésük olyan helyzetekben indokolt elsősorban, „amikor az iskolai napközi nem működik, illetve azon túl igény jelentkezik a gyermekek felügyeletének és együttes foglalkoztatásának, fejlesztésének biztosítására, továbbá, amikor nincs tanítás az iskolákban.”

d) **Időszakos gyermekfelügyelet.** A játszóházban és a klubfoglalkozás keretében nyújtott időszakos gyermekfelügyelet nem rendszeres jelleggel, esetenként, nem az egésznapos nyitva tartás teljes időtartama alatt biztosítható. A szülők számára szakmailag javasolható, hogy lehetőség szerint csak akkor vegyék igénybe, ha azt megelőzően a gyermek már volt ott a szülővel, ismeri a helyzetet, a környezetet.

A felsorolt szolgáltatások bármelyikében szervezhetők *személyiségfejlesztő, önsegítő vagy kortárssegítő közösségépítő foglalkozások is.* Az iskolás korosztály esetében a tréningek, önfejlesztő csoportok stb. ajánlottak a lemorzsolódás, elkallódás megelőzése, valamint a tehetséggondozás érdekében.

Amennyiben tematikus foglalkozások is zajlanak, a szabadon játszás időbeli és térbeli elkülönülését szükséges biztosítani (pl. ha Ringatót szerveznek, akkor akik „csak” játszani szeretnének, másik helyiségben lehessenek, vagy ha csak egy helyiség van, akkor csak az adott foglalkozásra jövők lehessenek bent).

Az alternatív napközbeni ellátás keretében működő valamennyi szolgáltatásnak alapvető jellemzője a gyermek szocializációjának tudatos segítése. Így nem tartoznak az alternatív napközbeni ellátások körébe azok az intézményi ellátások, amelyeknek kötelező alapfeladata a szabadidős programok szervezése, valamint azok a kereskedelmi, vendéglátóipari stb. időszakos gyermekfelügyelet, amelyekhez nem kapcsolódik gyermekjóléti, gyermekvédelmi tevékenység (amelynek célja lenne pl. a gyermek fejlődésének támogatása, a szülők gyermeknevelési gyakorlatának segítése, a gyermek és a szülő kapcsolatának alakítása példamutatással, tanácsadással, konzultációval). Ilyenek pl. a bevásárlóközpontokban (pl. TESCO) működő játszóházak, melyek időszakos felügyeletet biztosítanak a vásároló szülők gyermekei számára. A gyermekek zárt, az életkori sajátosságoknak megfelelően kialakított térben, felnőttek felügyelete mellett játszhatnak egy-két órát, de a játszóházban pedagógiai tevékenység nem folyik. Nem tartozik a Gyvt. hatálya alá az a játszóház sem, amelyben tulajdonképpen a gyermek szülői felügyelettel játszik, a játszóház személyzetével az ott tartózkodás alatt nincs kapcsolata. A játszóház csak lehetőséget biztosít a játékra, a szolgáltatásnak nincs tematizált programja.

MŰKÖDÉS FELTÉTELEI

Létesítés

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatás fenntartója lehet állami, nem állami, non-profit vagy for-profit gazdasági társaság, civil szervezet, egyéni vállalkozó. A fenntartó kötelezően ellátandó feladatait és jogkörét a Gyvt. rögzíti.

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatás működtetése szolgáltatói nyilvántartásba történő bejegyzéshez kötött tevékenység. A bejegyzést a fenntartó kérelmezi a területileg illetékes kormányhivatalnál. Az eljárás ügyintézési módja elektronikus. Az ügyintézésre használandó online felületre az Országos Szociális Információs Rendszer felületén (OSZIR) keresztül lehet belépni. A MŰKENG-rendszerbe jutva lehet bejegyző kérelmet benyújtani. A rendszer használata előzetes regisztrációhoz kötött. A bejegyzés kérelmezése során meg kell adni a következő adatokat és mellékelni szükséges az alábbi dokumentumokat:

- a fenntartó adatai, a szolgáltató adatai (hálózat esetén);
- alapító okirat vagy cégbírósági bejegyzés másolata (céltevékenységként szerepeljen benne az alternatív napközbeni ellátás);
- a szolgáltatási hely adatai;
- a szolgáltatás szakmai programja és annak mellékletei (nem kell megállapodást kötni a szülővel, ha a fenntartó döntése alapján a szolgáltatás jellegére tekintettel az nem indokolt (Gyvt. 32.§. (6) bekezdés b. pontja);
- a szolgáltatást nyújtó személy alkalmasságát igazoló dokumentumok (szakképesítés okiratai; munkaviszonyra irányuló szerződés vagy egybehangzó szándéknyilatkozat, egészségügyi nyilatkozat, Gyvt. 10.2. pont 6. szerinti nyilatkozat a kizáró okokról);
- ingatlanhasználati jogcímet igazoló okirat;
- a tevékenységhez kapcsolódó felelősségbiztosítás meglétét igazoló dokumentum;
- NAV igazolása köztartozás-mentességről.

A szolgáltatói nyilvántartásba történő bejegyzés feltétele, hogy az ellátás rendelkezzen szakmai programmal. A szakmai program az ellátás működését meghatározó jogszabályok és módszertani előírások (ld. jelen Tájékoztató) alapján készített, az adott szolgáltatás feltételeit és tervezett megvalósítását konkrétan, részletesen bemutató dokumentum. A szakmai programot a fenntartónak jóvá kell hagynia. A szakmai program kötelező elemeit jogszabály írja elő (15/1998. NM rendelet 4/A§.). Felülvizsgálata kötelező minden alapadat változásakor, illetve új programelem beillesztésekor a szolgáltatások körébe.

Az alternatív napközbeni ellátás megszervezhető minden, a gyermekek csoportos foglalkoztatására alkalmas épületben, különösen:

- közösségi, művelődési vagy ifjúsági házban
- család- és gyermekjóléti szolgálat helyiségében
- napközbeni gyermekellátást nyújtó szolgáltatók, intézmények önálló helyiségeiben
- iskolában, annak önálló helyiségében
- óvodában, annak önálló helyiségében
- játszótéren.

Gyermeklétszám

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatások létszámhatáraitól nem rendelkezik a jogszabály. Az azonos időben fogadott gyermekek létszámkereteinek megállapításakor figyelembe kell venni

- a rendelkezésre álló helyiség méreteit

- a szolgáltatás, foglalkozás jellegét, a megvalósításhoz kapcsolódó szakmai szempontokat (ha az adott programhoz kapcsolódóan a program előír létszámkorlátokat, akkor ahhoz kell igazodni)
- azt, hogy a szülők is részt vesznek-e a programon, mivel egy-egy rész-szolgáltatást (mint. pl. babatorna) nyújthatnak a gyermeknek, amíg a szülő csak vár. Az ilyen jellegű programok ideje rövidebb lehet, mint a teljes nyitvatartási idő.
- a gyermekek életkorát és annak határait (kisebb gyermekek esetében vagy erősen vegyes életkorú csoport esetében javasolt a kevesebb létszám)
- SNI gyermek jelenlétét
- a szakmai feladatot ellátó dolgozók aktuális létszámát.

Az alternatív napközbeni ellátásban minden egyes tevékenységforma, szolgáltatás esetében külön-külön szükséges meghatározni a maximális csoportlétszámot.

A játszóházakban, játszótéri programokban többnyire nincsenek állandó csoportok, előzetes bejelentkezés alapján az éppen ráérő, érdeklődő családok várhatók. A változó csoportösszetétel minden résztvevőtől (gyermekektől, szülőktől, szakemberektől) nagyobb alkalmazkodást kíván. Erre (is) tekintettel célszerű alacsony létszámhatárokat megállapítani.

Személyi feltétel

Alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatást az nyújthat, aki a jogszabályokban rögzített feltételeknek megfelel, vagyis nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű, feltételek alapján alkalmas a napközbeni gyermekellátás nyújtására, nem állnak fenn vele szemben kizáró körülmények. A dolgozókra vonatkozó képesítési előírásokat a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 2. sz. melléklet 4/a pontja tartalmazza.

Továbbképzésüket az alkalmazottak képesítésre vonatkozó specifikus jogszabályok szerint szükséges biztosítani.

A gyermekekkel közvetlen kapcsolatban lévő munkatársaknak nyilatkozniuk kell, hogy egészségesek.

A fenntartónak úgy kell meghatároznia az alternatív napközbeni ellátásban dolgozók létszámát és munkarendjét, hogy a szolgáltatás teljes nyitvatartásának idejére a gyermekek ellátása biztonságos legyen. A dolgozói létszámok meghatározásában a szolgáltatást igénybe vevő korcsoportokat nevelő intézményekre vonatkozó szabályok szolgálnak útmutatásul.

A 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet 51./S. § (1) bekezdése kimondja, hogy a személyiségfejlesztő, önszorgító vagy kortárssegítő közösségépítő tematikus csoportok foglalkozásait csak felsőfokú végzettségű szociális vagy mentálhigiénés szakember, valamint a fejlesztési kívánt képesség tekintetében tréning-, illetve csoportvezetésre jogosultságot szerzett személy láthatja el.

Amennyiben az alternatív napközbeni ellátás keretében speciális szakmai koncepció alapján kidolgozott program is zajlik, a program megvalósításában részt vevő személynek rendelkeznie kell a program által előírt végzettséggel. A tematizált foglalkozásokat vezető munkatársnak rendelkeznie kell a foglalkozáshoz szükséges állami iskolai végzettséggel és szakképzettséggel.

Kívánatos, hogy a gyermekkel foglalkozó szakemberek rendelkezzenek az adott korosztály nevelésére jogosító végzettséggel is (pl. a 3 éven aluli gyermekeket (is) fogadó játszóházban van kisgyermeknevelői munkakör betöltésére jogosító szakképzettséggel rendelkező, óvodásokat fogadó szolgáltatásban óvodapedagógus, SNI gyermeket is fogadó szolgáltatásban gyógyopedagógus, pszichopedagógus vagy fejlesztőpedagógus stb.).

Finanszírozás

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatások működtetéséhez költségvetési támogatás nem vehető igénybe. Az igénybevevői nyilvántartásba történő adatszolgáltatási kötelezettség csak abban az esetben áll fenn, ha a fenntartó költségvetési támogatásban részesül, ezért az alternatív napközbeni ellátásra ez nem terjed ki.

A szolgáltatás részben vagy egészben finanszírozható pályázati vagy más egyéb forrásból származó támogatásból és/vagy az igénybe vevők által fizetett térítési díjakból.

Ha a fenntartó az alternatív napközbeni ellátás igénybevételét térítési díj fizetéséhez köti, az adott hónapra fizetendő személyi térítési díj a napi személyi térítési díj és az ellátási napok szorzata (328/2011 kormányrendelet 11.§). A napi térítési díj a tervezett költségek alapján megállapított óradíj kivetített összege.

A családok számára írásban nyilvánvalóvá kell tenni azt, hogy milyen szolgáltatásokat kapnak a befizetett díjért. Egyértelművé kell tenni azt pl., hogy mi jár az alapidjékként befizetett összegért és melyek azok az extra szolgáltatások, amelyekért külön díjazás fizetendő. (pl. ha a játszóházban külön angol foglalkozás is van, akkor írásban egyértelműen tájékoztatni kell a szülőket arról, hogy az óránként/ alkalmanként fizetendő összegben az angol foglalkozáson való részvétel nincs benne.)

A szolgáltató és a szülő közötti megállapodás

Alternatív napközbeni ellátás esetén nem kötelező megállapodást kötni a szülővel, ha a fenntartó döntése alapján a szolgáltatás jellegére tekintettel az nem indokolt (Gyvt. 32.§. (6) bekezdés b. pontja). Amennyiben ez így van, a fenntartónak ezt jeleznie szükséges a szakmai programban, vagy egy nyilatkozatban. Ilyen eset, pl. ha a célcsoportba tartozó hátrányos helyzetű családokkal nem lehet, vagy nem célszerű megállapodást kötni, de mindenképpen szükség van valamilyen dokumentáció készítésére (pl. felvételi lap, jelenléti ív, nyilvántartás, hogy rendszeresen jár-e a gyermek, vagy fiatal a rendszeres programokra).

Ellenőrzés

A működést engedélyező szerv (illetékes kormányhivatal) legalább két évente helyszíni ellenőrzés keretében, törvényességi szempontok alapján ellenőrzi, hogy az alternatív napközbeni ellátás a jogszabályban és a működési engedélyben foglaltaknak megfelelően működik-e. A működést engedélyező szerv az ellenőrzésbe bevonja a kijelölt módszertani szervezetet szakértőként a szolgáltatás szakmai megfelelőségének, a szakmai programban leírtak megvalósulásának kérdésében. Ha az ellenőrzésen a működést engedélyező szerv hiányosságokat tapasztal, felszólítja a szolgáltatás fenntartóját legalább 20 napos, de legfeljebb 4 hónapos határidő megjelölésével azok megszüntetésére és a jogszerű működés helyreállítására.

Közegészségügyi feltételek, egészségvédelem

Biztosítani kell a gyermekek által használt helyiségek balesetmentességét, a megfelelő szellőzést, fűtést, a természetes és a mesterséges megvilágítást, valamint a folyamatos, ivóvíz minőségű hideg- és melegvíz ellátást.

A szobák és más belső helyiségek festését és/vagy tapétázását, ill. a nyílászárók festését szükség szerint, de legalább ötévente kell elvégezni.

A higiénés követelményeknek való megfelelés fenntartását szolgáló tevékenységeket úgynevezett takarítási és higiénés szabályzatban kell rögzíteni. A takarítás rendje alapvetően szükség szerinti, napi, heti és havi takarítási feladatokból áll, melyeket úgy kell elvégezni, hogy a gyermekek bent tartózkodását ne zavarja. Fertőző betegség előfordulása esetén a játékok, bútorok, a gyermekek által használt eszközök fertőtlenítését soron kívül el kell végezni.

Amennyiben szükség van rovar-, és rágcsálóirtásra, azt mindig a nyitvatartási időn kívül kell elvégezni. Az irtás után alapos takarítás szükséges. Az irtásról a szülőket a szolgáltatás faliújságján tájékoztatni kell.

A gyógyszereket, veszélyes anyagokat, veszélyes készítményeket zártan kell tárolni. A veszélyes anyagok használatát be kell jelenteni a területileg illetékes népegészségügyi intézetnél az arra szolgáló elektronikus rendszerben és a nyilvántartásba vételhez kapcsolódó összeget meg kell fizetni. A felhasználásra kerülő veszélyes anyagok (pl.: fertőtlenítőszeres stb.) biztonsági adatlapját be kell szerezni, és a veszélyes anyagok tárolására szolgáló helyiségben, jól látható módon kell elhelyezni (pl.: falra felfüggesztett irattartó). Javasolt a biztonsági adatlapokból egy példányt az iratok között is tartani.

A közegészségügyi biztonság érdekében a háromévesnél fiatalabb gyermek első látogatásakor a szülőnek nyilatkoznia kell, hogy a gyermek egészséges. Szemmel láthatóan beteg gyermeket nem lehet fogadni, meg kell győződni arról, hogy a gyermek megkapta az életkora szerint előírt kötelező védőoltásokat. Erről legalább a gyermek felvétellel kapcsolatos dokumentumaiban feljegyzést kell tenni (pl. a felvételi lapon).

Biztosítani kell a sürgősségi ellátáshoz szükséges elsősegélynyújtó felszerelést, melyet elérhető helyen, de a gyermekektől elzártan kell tartani.

A személyes higiéné érdekében a szolgáltatást nyújtó személynek fokozottan ügyelnie kell a helyes kézmosásra, öltözéke tisztaságára. A munkát olyan öltözékben kell végezni, ami tiszta, rendezett, esztétikus. A ruházat elemei nem veszélyeztethetik a gyermekeket. Ugyanez érvényes a viselt ékszerekre, manikűrre, hajviseletre is.

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatás teljes területén tilos a dohányzás.

Tárgyi követelmények

A jelen Tájékoztató 2.1. felsoroltak közül bármelyik helyszínen működik a szolgáltatás, minden esetben figyelembe kell venni az alapvető gyermekvédelmi, munkavédelmi, balesetvédelmi, katasztrófavédelmi előírásokat. A szolgáltatásnak helyet adó épület legyen száraz, világos, jól fűthető, jól szellőztethető helyiségekkel rendelkező ingatlan.

Az újonnan induló szolgáltatások esetében a csoportszobának/ foglalkoztatónak a minimális hasznos alapterülete legyen legalább három négyzetméter férőhelyenként, de minimum tizenöt négyzetméter. A helyiséget úgy kell berendezni, hogy az alkalmas legyen valamennyi,

egy időben ellátandó gyermek és szülő biztonságos ott tartózkodására, valamint a szolgáltatás által lehetőségként kínált tevékenységekre.

Az alternatív napközbeni ellátás körébe tartozó szolgáltatás csoportszobája/foglalkoztatója a szolgáltatás nyitvatartási ideje alatt más célra nem használható. Biztosítani kell a szabadban tartózkodás és a mozgásigény kielégítésének lehetőségeit, valamint pihenésre szolgáló helyet.

A szakmai programban foglaltak szerint – a vonatkozó előírások figyelembevételével mellett – kell gondoskodni a csoportszoba és a kiszolgáló helyiségek felszereléséről úgy, hogy azokat rendeltetésüknek megfelelően lehessen használni (mosdó, WC, recepció, iroda, ha sokféle szolgáltatást nyújtanak).

A szolgáltatást igénybe vevők számára biztosítani kell öltözőrészt. Csecsemők öltöztetésére, pelenkázására olyan állandó helyet kell kialakítani a szolgáltatásban, amely könnyen tisztán tartható, fertőtleníthető. Amennyiben a szolgáltatásban csecsemőt/tipegő korú gyermeket is fogadnak, részükre elkerített játszóterületet kell biztosítani. Az elkerített játszóhely szabadságot, biztonságot jelent a gyermeknek, nyugalmat a felnőtteknek.

A nagyobb bútorokat a borulás veszélyének elhárítása érdekében rögzíteni kell.

Idősebb gyermekek, iskoláskorúak ellátása esetén gondoskodni kell megfelelő méretű asztalról és székekről a különböző szabadidős tevékenységekhez/tanuláshoz. Kiemelten fontos a helyi, mesterséges megvilágítás.

A lámpákat úgy kell elhelyezni, hogy kisgyermek se kapcsolót, se villanyégőt ne érhesse el. Csak földelt vezetékkel ellátott berendezések használhatók. A használaton kívüli készülékek árammentességét biztosítani kell. Az elérhető konnektorokat vakdugóval kell ellátni.

A gyermekek által elérhető üvegfelületeket védőfóliával kell ellátni (pl.: nem teli ajtó üveges alsó része). A kisgyermekek védelme miatt a lépcsősor fel- és lejáratánál védőrács, a lépcső teljes hosszában a gyermek számára elérhető kapaszkodó korlát alkalmazása szükséges. A lépcsők és a kinti lejtős részek csúszásmentesek legyenek.

Biztosítani kell legalább egy WC-t és mosdót a gyermekek és a felnőttek számára. Maximum 3 szolgáltatás használhat egy WC-t és mosdót, egymástól elkülönített napirend szerint. Normálméretű szaniter alkalmazása esetén a kisebb gyermekek számára WC-szűkítőt és dobogót kell biztosítani. Lehetőség szerint törekedni kell arra, hogy minden ellátott gyermek élhessen az önálló cselekvés lehetőségével, életkorához és egészségügyi állapotához képest a legnagyobb mértékben. A kiskamasz és kamasz korosztály esetében gondoskodni kell mindkét nem zavartalan WC- és mosdóhasználatáról.

A játékokról:

A játékok kiválasztásánál, a játékkészlet összeállításánál a következő szempontokat kell figyelembe venni:

- könnyen tisztítható, fertőtleníthető legyen;
- balesetet ne okozhasson (ne legyen törött/könnyen törhető, ne essen szét darabjaira, ne legyenek éles sarkai, ne oldódjon ki belőle mérgező festék, stb.);
- lehetőleg minél több tevékenységformához legyenek megfelelő játékszerek;
- a játék színe, nagysága, formája keltse fel és tartsa ébren az érdeklődést;

- többfajta tevékenységre lehessen felhasználni;
- legyenek más nemzetiségűek és más nemzetek szokásait tükröző játékok;
- az élet első éveiben a kislányok is szeretnek autózni, szerelni, a kisfiúk is szívesen babáznak, főzőcskéznek, ezt a játékok mennyiségének meghatározásakor érdemes tekintetbe venni.

A játékkészlet összeállításánál szükséges figyelembe venni

- a csoport létszámát;
- a gyermekek életkorát;
- a gyermekek fejlettségét;
- a gyermekek érdeklődését.

Kisgyermekek számára javasolt játékok:

- mozgásfejlesztő játékok (autó, dömper, motor, tricikli, bicikli, talicska, bújócskaalagút, védőhálós trambulin, mászóka, hinta stb.);
- konstruáló-, és építőjátékok;
- labdák;
- babák, állatfigurák;
- utánzó- és szerepjáték kellékek (pl.: babaedények, takarók, babaruhák, orvosi táskák, szerszámok, fodrász kellékek, boltos kellékek, stb.);
- alkotó tevékenységek eszközei (ceruza, festék, zsírkréta, gyurma, gipsz kiöntő, különböző papírok, olló, ragasztó, színező, kreatív foglalkoztató, stb.);
- finommozgást fejlesztő egyéb játékok (pl.: gyöngy, pöttyi, mozaik, homokozójáték stb.);
- gondolkodást, emlékezetet fejlesztő játékok (bébi logi, kirakó, képes lottó, dominó, kártya, memória játék, társasjátékok);
- a korcsoportnak megfelelő képes-, mese- és ifjúsági könyvek;
- énekes játékok eszközei.

Ha csecsemőt is fogadnak a szolgáltatásban, a számára javasolt játékok:

- játszókendő, üreges, egymásba rakható tárgyak (pl.: hordósor), csörgők, frottír labdák, rágókák, mászópárnák, húzogatható játékok, műanyag és/vagy textil képeskönyvek, Montessori torony, építőkockák, játszószőnyeg.

Iskoláskorú gyermekek számára javasolt játékok:

- mozgásigényt kielégítő pingpongasztal, tollaslabda, csocsó, védőhálós trambulin, labdák;
- táblás és más társasjátékok;
- ismeretek megszerzését, jelenségek megfigyelését támogató, kísérletező típusú játékok;
- alkotó tevékenységek eszközei;

- esetlegesen megfontolható számítógép, projektor, tablet vagy más infokommunikációs eszköz beszerzése, ellenőrzött és fejlesztési igényű használat mellett.

A játékkészlet összeállításánál törekedni kell a sokféleségre, a gyermekek jó hangulatát és fejlődését az segíti elő leginkább, ha többféle tevékenységből, játékfajtaból válogathatnak. Az egyes játékfajtaból célszerű olyan mennyiséget beszerezni, hogy egyidőben többen is tudjanak ugyanolyan játékkal játszani, ez a konfliktusok megelőzésének egyik lehetséges módja.

Amennyiben az alternatív napközbeni ellátást igénybe vevő gyermekek különböző korcsoportokhoz tartoznak, a tárgyi feltételeket úgy kell alakítani, hogy az egyes korosztályoknak legyen lehetőségük érdeklődésüknek megfelelő elmélyült, nyugodt tevékenykedésre, játékra, elkülönülésre. A nagyobbak ne érezzék zavarónak a kicsik jelenlétét, ne kelljen azért lemondaniuk számukra érdekes, a korosztályuknak ajánlható tevékenységekről, mert azok a kicsik számára még nem javasoltak (pl.: infokommunikációs eszközök használata), a kicsiktől pedig ne igényeljen megterhelő alkalmazkodást a nagyok jelenléte.

Amennyiben sajátos nevelési igényű gyermeket is fogadnak, a tárgyi feltételek alakításának fontos befolyásoló tényezője a gyermek fejlettsége, állapota mind a biztonságos körülmények alakítása, mind a fejlődési lehetőségek támogatása szempontjából.

A szolgáltatás speciálisan tematizált foglalkozásaihoz (kézműves kör stb.) az adott program tárgyi feltételeit is biztosítani szükséges.

AZ ALTERNATÍV NAPKÖZBENI ELLÁTÁSOK PEDAGÓGIÁJA

Az alternatív napközbeni ellátás keretében nyújtott szolgáltatások különböző életkorú gyermekeknek és különböző élethelyzetben lévő családoknak nyújtanak a gyermek szocializációját támogató lehetőségeket. A gyermekekkel és családokkal való foglalkozásokat a következő alapelvek mentén tervezik:

- **A családok rendszerszemléletű megközelítése**, amely értelmében elsődleges szempont a család struktúrájának, komplex működésének megismerése, a családok támogatása, szülői kompetencia erősítése. A családokkal való együttműködés – főképpen kompetenciájuk megerősítése – elképzelhetetlen egymás közti viszonyaik, vélekedéseik, a gyermekekkel és nevelésükkel kapcsolatos ismereteik, elképzeléseik, szokásaik, véleményük feltérképezése nélkül, hiszen ezek tudják biztosítani azt az ismeret-alapot, amely elengedhetetlen mind a gyermekekkel, mind a szülőkkel való eredményes munkához.
- **A koragyermekkori intervenciós szemlélet befogadása.** A gyermekekkel való foglalkozás egyik alappillére, hogy a szolgáltatást nyújtók feltétlen elfogadással forduljanak a lassú és az eltérő fejlődésű, viselkedésű gyermekek felé is. Ez a szemlélet teszi lehetővé, hogy megismerjék, megértsék és figyelembe tudják venni minden gyermek sajátos szükségleteit.

- **A családi nevelés elsődleges tisztelete.** A gyermekek nevelkedését elsősorban a családok szemlélete és nevelési gyakorlata határozza meg. A meglévő hátrányok kompenzálása érdekében végzett munka eredményessége nagymértékben a családi nevelés erősségeinek feltárásán, figyelembevételén, azokra való építés megvalósulásán múlik.
- **A gyermeki személyiség tisztelete.** Minden gyermek egyedi szükségletekkel rendelkező személyiség. Sajátos tulajdonságait, szokásait, érzelmeit, kognitív és szociális kompetenciáit tiszteletben tartva, azokra építve lehetséges támogatni, alakítani fejlődését.
- **A biztonság és stabilitás megteremtése.** Ahhoz, hogy valaki megnyíljon, jól érezze magát – legyen az felnőtt, serdülő vagy gyermek – biztonságban kell éreznie magát. A programok során biztosított rendszeresség, következetesség és őszinteség teremti meg a szükséges biztonság és stabilitás érzését.
- **A fokozatosság megvalósítása.** Bármilyen változás esetén érvényesülnie kell a fokozatosságnak, mivel ennek hiányában hiábavaló sok erőfeszítés az említett biztonságérzet megteremtése érdekében. Egyéni sajátosságok, a személyiség nyitottságának mértéke határozzák meg, milyen ütemben szokik valaki egy-egy új helyzethez, hogyan viselkedik adott körülmények közt.
- **A gyermeki kompetenciakészítés támogatása** minden, a szolgáltatás keretében szervezett program célja. A fejlődés segítése, kitűzött célok irányába való haladás csak akkor lehetséges, ha a biztosított tevékenységek (legyen az játék, gondozás, tanulás, bármilyen élményt nyújtó foglalatosság) a gyermek meglévő kompetenciáira épülnek oly módon, hogy a gyermek aktívan részt vesz ezeken, ismeretekhez, tapasztalatokhoz jut, átéli a spontán tanulás örömét.

A pedagógiai munka alapelvei összhangban vannak a Bölcsődei nevelés-gondozás Országos alapprogramjával a háromévesnél fiatalabb gyermekek esetében, az Óvodai nevelés országos alapprogramjával az óvodáskorúak, valamint a Nemzeti alaptantervben foglaltakkal az iskolás korosztály esetében.

Az alternatív napközbeni ellátások eredményes működtetéséhez szükséges:

- 1) az adott korosztály nevelésének, fejlődésének támogatásához szükséges pedagógiai kultúra
- 2) a szolgáltatás tartalmának megfelelő módszertani kultúra
- 3) a szülői kompetencia erősítéséhez, a szülőkkel való speciális együttműködéshez szükséges módszertani kultúra

koherens rendszerben való megvalósítani tudása.

Az egyes gyermekek életkori sajátosságai és az ezekből fakadó szükségletei adott életszakaszban bizonyos határok között mozogva, egyediségük ellenére is számos rokon vonást mutatnak, melyekhez az adott korcsoport számára kínált valamennyi ellátásnak, szolgáltatásnak illeszkednie szükséges. Így az egyes alternatív napközbeni ellátásoknak is tekintetbe kell venniük a célcsoportként választott korosztály intézményes neveléséhez megfogalmazható pedagógiai elképzeléseket, a bölcsődepedagógia, az óvodapedagógia alapjait vagy a kisiskolások és a serdülők nevelésével kapcsolatban megfogalmazottakat.

Az alternatív napközbeni ellátásnak mindig meghatározott gyermekjóléti, gyermekvédelmi célja van, melynek eléréséhez, megvalósulásához speciális pedagógiai feladatok elvégzésén keresztül vezet az út.

Az alternatív napközbeni ellátás pedagógiai koncepciójának egyik alapmozzanata a profil meghatározása. A profilt a szakmai programban részletesen, világosan, az igényfelmérés eredményei és a számba vehető szakmai kompetenciák együttes mérlegelésével kell meghatározni. A folyamatban érdemes az „inkább kevesebbet, de azt jó színvonalon” elvet követni. (A piacorientált szolgáltatások sokszor úgy ítélik meg, hogy előnyösebb számukra s szinte megszámlálhatatlan szolgáltatás nyújtása. Nem feltétlenül ez a vonzóbb a szülőknek). A profil meghatározásában nagy szerepe van a hitelességnek, ami a választott profil iránti szakmai elköteleződést és a megvalósításhoz szükséges kompetenciák meglétét együttesen jelenti. Abban az esetben, ha többféle szolgáltatást nyújt az alternatív napközbeni ellátás, az egyes szolgáltatások közötti elvi-szakmai koherencia is fontos.

Előfordul, hogy a szolgáltatás valamilyen ismert, védett programot is kíván működtetni (pl. Ringató, Kerekítő stb.). Ebben az esetben a védett program módszertani előírásai a követendők mind a személyi, mind a tárgyi feltételeket illetően, illetve a megvalósítás időbeli kereteit, gyakoriságát illetően is. Előfordulhat, hogy a program jogvédeltsége bejelentési, engedélyeztetési kötelezettséget is tartalmaz, illetve a személyi feltételek kritériumai között speciális felkészültséggel való rendelkezés is szerepel.

A családok támogatása, a szülői kompetencia erősítése

Az alternatív napközbeni ellátások körébe tartozó szolgáltatásokat nyújtó szakembereknek az adott korcsoport intézményes nevelésére jellemző szülő-pedagógus kapcsolathoz képest egészen másféle, sok szempontból jóval összetettebb és számos speciális vonást mutató kapcsolata van a szülőkkel. Pl. a játszóház-típusú szolgáltatások fontos célja a szülő-gyermek kapcsolat erősítése, a szülők és gyermekeik egymásra hangolódásának segítése, a szülői kompetencia fejlesztése. A játszóházakban a szülők-gyermek közös játékának a támogatása kiemelten fontos feladat. A szakember feladata annak elősegítése, hogy a szülő örömet találjon a gyermekével való együttjátszásban, a közös játékot élményszerűvé tudja varázsolni gyermeke számára. Ehhez a közös játék tartalmát és környezetét úgy kell tudni alakítani, hogy mintát is nyújtson a helyzetben, ugyanakkor tudjon háttérbe vonulni, adjon lehetőséget a szülőnek a megnyílásra, bevonódásra. Vagy: a csellengő vagy más okból veszélyeztetett gyermekeknek nyújtott szolgáltatások esetében a szakembernek számolnia kell a szülői kompetencia valamilyen formájú/mértékű sérülésével, hiszen pontosan emiatt van szükség a szolgáltatásra. A sérülékeny kompetenciával rendelkező szülőt nem minden esetben könnyű meggyőzni arról, hogy a szolgáltatásban a gyermekének sok élményben lesz része, vagy arról, hogy a szolgáltatás nem a szülő ellenében, hanem érdekében működik.

A szülők megnyerése, bevonódásuk elősegítésének módjai

A szülői kompetencia a család megismerése, erősségeik kiemelése és támogatása révén valósulhat meg. Elengedhetetlen a szolgáltatást nyújtó és a szülő között kölcsönös bizalom alapuló kapcsolat kialakítása. Hiteles, az érintettek személyiségi jogait tiszteletben tartó kommunikáció, információ megosztás szükséges. A kommunikációt jellemezze a pozitívumok keresése, azok a megjelenítése, az „értő figyelem” (ami a másik emberre való

odafigyelésben jelenik meg oly módon, hogy az elfogadást arckifejezéssel, testtartással, gesztusokkal, passzív figyelemmel, vagy akár szavakkal is kifejezzük(ődik).

Szerepértelmezések, szerephatárok (szülői és pedagógusi szerepek), felelősséghatárok

A szülőkkal közös tevékenységekre építkező programok esetében a fő cél a szülő-gyermek kapcsolat mélyülésének elősegítése. A foglalkozást vezető szakember bevonódása ennek a célnak alárendelt, ami azt jelenti, hogy tudnia kell, mikor kell tapintatosan háttérbe húzódnia, a szülőnek átengedni a főszerepet. A szülővel és a gyermekkel közös tevékenységek esetében tisztázandók a felelősséghatárok is, szakmai felelősség nem ruházható át a szülőre ezekben a helyzetekben sem.

A gyermek fejlődésének támogatása, a szülők gyermeknevelési gyakorlatának segítése, a gyermek és a szülő kapcsolatának alakítása példamutatással, tanácsadással, konzultációval valósulhat meg.

Iskolás gyermekek esetében szükséges együttműködni az iskolával a gyermek tanulási tevékenységének támogatása érdekében.

A szülők egymással szembeni elfogadása

A szülői kompetenciát erősítő programokon a gyermekek és a szülők együttesen vesznek részt. A program céljai között szerepelhet a szülői kapcsolatrendszerek erősítése, egymást segítő szülői közösségek alakítása is. Ez speciális szakmai feladatokkal is jár. Ha ez nem kiemelt, deklarált cél, akkor is a szakember feladatai között kiemelendő a szülők egymással szembeni elfogadó, empátikus viselkedésének, az elfogadásnak erősítése, a szülők egymással szembeni esetleges előítéleteinek vagy egymás közötti konfliktusainak a kezelése.

A szülők sokszínűségének kezelése

Az alternatív napközbeni ellátást nagyon különböző indokokkal veszik igénybe a szülők, a szolgáltatással kapcsolatos elképzeléseik és elvárásaik is nagyon sokfélék, sokkal tágabb határok között is mozoghatnak, mint ahogyan az pl. a bölcsődében megtapasztalható. A szakember feladatai közé tartozik a szülői igények és célok realitásának erősítése, a szülői elvárások és a szolgáltatás szakmai megvalósítása közötti illeszkedések megteremtése, a szakmai célok és a szakmaiság megőrzésével.

A gyermekek beszoktatása, beilleszkedés

A szolgáltatásokat a kisgyermekek hangsúlyozottan a szülővel közösen veszik igénybe. Ennek ellenére figyelmet kell fordítani arra, hogy a gyermekek fokozatosan ismerkednek meg új helyszínekkel, helyzetekkel. Életkortól függően hosszabb-rövidebb időbe telik, amíg biztonságban érzik magukat. A szülők együttműködésére akkor számíthatunk leginkább, ha úgy látják, gyermekük jól érzi magát. A szolgáltatást nyújtó hitelesen, kedvesen beszélget a gyermekkel és a szülővel. Cél, hogy a szolgáltatást nyújtó megismerje a szülő nevelési módszereit, a gyermek szokásait és azok alkalmazásával megkönnyítse az új helyzetben való eligazodást, viselkedést.

A szülők számára szakmailag javasolható, hogy *az időszakos gyermekfelügyeletet* lehetőség szerint csak akkor vegyék igénybe, ha azt megelőzően a gyermek már a szülővel volt ott.

A GYERMEKEK NAPIRENDJE

Az alternatív napközbeni ellátások körébe tartozó szolgáltatások nyitvatartási ideje illeszkedik a célcsoport napirendjéhez, a köznevelési rendszerben töltendő időhöz, szükség esetén a szülők munkaidejéhez.

Az iskolás korosztály esetében a tanulásra szánt idő, illetve a mozgásra/játékra szánt szabad idő rugalmasan változtatható – a gyermekek életkori és tanulási sajátosságainak, a másnapi tananyag mennyiségének függvényében. Mindenképpen ügyelni kell a természetes mozgásigény kielégítésére, az egyéni terhelhetőség mértékére, a kötött és kötetlen tevékenységek megfelelő arányának, ritmusának kialakítására. Érdemes bevonnai a tanulókat is a napirend megszervezésébe, egyéni tanulási terv kialakításába.

Alvás, pihenés

Az alternatív napközbeni ellátások nem biztosítanak alvási lehetőséget a gyermekek számára, hiszen az ellátás nyújtotta programok a gyermekek ébrenléti idejére esnek, illetve a szülő nyilván az ébrenléti időben viszi gyermekét pl. játszóházba. Az időszakos gyermekfelügyeletet igénybe vevő gyermek(ek) számára biztosítani kell az igény szerinti – de nem rendszeres altatás – pihenés, visszavonulás lehetőségét (pl. puhasarok, kiságy). Még kisiskolás korban is jellemző, hogy a fáradékony vagy növekedési fázisban lévő gyermek igényli az aktív tevékenységet megszakító pihenést.

Étkezés

Az alternatív napközbeni ellátások körébe tartozó szolgáltatások étkezést nem nyújtanak (nyújthatnak), kivéve a csellengő vagy egyéb okból veszélyeztetett gyermekeknek nappali felügyeletet biztosító szolgáltatásokat. Más esetekben (pl. a játszóházakban) arra van mód, hogy megfelelő engedélyek birtokában olyan gyárilag csomagolt ételeket és italokat árúsítsanak, amelyek a szolgáltatást igénybe vevő korosztály számára ajánlott lehet.

Gondozás

Az alternatív napközbeni ellátásban a szolgáltatást nyújtó személy csak a szülő távollétében (időszakos gyermekfelügyelet esetén) gondoz, egyébként csak a feltételeket biztosítja a szülő általi gondozáshoz.

DOKUMENTÁCIÓ

Az alternatív napközbeni ellátások szolgáltatásinak az alábbi dokumentumokkal kell rendelkeznie:

- működést megalapozó dokumentumok
- személyügyi dokumentumok
- foglalkoztatásra vonatkozó dokumentumok
- a szolgáltatást igénybevevők dokumentumai, megállapodások
- a tevékenység munkavédelmi és biztonsági szempontból történő dokumentációja
- számlák és bizonylatok

GYERMEKVÉDELMI JELZŐRENDSZERI FELADATOK

Az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi törvény 17. §-a alapján kötelezően tagja a gyermekvédelmi jelzőrendszernek minden, gyermekekkel foglalkozó, működési engedéllyel rendelkező fenntartó, szolgáltató, függetlenül attól, hogy részesül-e állami támogatásban. Az engedélyesnek kapcsolatot kell tartania a helyi család- és gyermekjóléti szolgálattal. Törvényi kötelezettségének tesz eleget, amennyiben részt vesz jelzőrendszeri értekezleteken, illetve bejelentéssel él, ha tudomást szerez elhanyagolt, bántalmazott vagy veszélyeztetett gyermekről.

A jelzés során ajánlott feltüntetni a jelzést küldő szolgáltató nevét, elérhetőségét; az érintett gyermek és szülő adatait, címét; a probléma rövid ismertetését, valamint a várt segítség formáját.

AZ ALTERNATÍV NAPKÖZBENI ELLÁTÁS MŰKÖDÉSÉT SZABÁLYOZÓ JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.)

A Nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Köznevelési törvény)

328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjairól és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról

369/2013. (X.24.) Korm. rendelet a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (NM rendelet)

9/2000. (VIII. 4.) SsCsM rendelet a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról